

[ויש סוברים שגם משקים צריכים הכשר, אלא שהם מכשירים את עצמם (משמעות דברי המאירי שבת יד, א, וכן כתב בצנפת פנח תרומות, השמטות ע"ט 125, בדעת הרמב"ם, וראה מנחת אברהם יומא פ, א)].

יִטְמָא דְאִין עוֹשֶׂה כִּיצָא בָּהּ מֵהָכָא נִפְקָא וְכו'. שאמנם לפי ה'כתיב' דורשים את הפסוק 'יִטְמָא', אבל לפי ה'קרי' דורשים את הכתוב 'יִטְמָא' ללמד שאין אוכלים ומשקים מטמאים כיוצא בהם, ושואלת הגמ' שדין זה נלמד מפסוק אחר (רש"י). ויש מפרשים שקושית הגמ' היא על הברייתא לעיל (יד, א), שלומדת שאין טומאה עושה כיוצא בה מהפסוק 'טמא הוא' – הוא טמא ואין עושה טומאה כיוצא בה, ושואלת הגמ' שדין זה נלמד מפסוק אחר (רבינו פרץ, ע"פ ביאור תוס' לעיל ע"א ד"ה לא. וראה בתוס' שם גירסה נוספת בגמ' כאן).

חד במשקין הבאין מחמת שרץ. שבפסוק מבואר שאוכלים מטמאים מחמת שרץ, והוא הדין שמשקים מטמאים מחמת שרץ (רש"י), שלמרות שאין למדין אוכלים ממשקים [וכמבואר בסוגיא לעיל], אך כיון שכבר למדנו את עיקר הדין שמשקים שווים לאוכלים בכך שכאשר הם נטמאו מכלי אינם מטמאים כיוצא בהם, מסתבר שהם שווים לגמרי לאוכלים, שאף כאשר נטמאו משרץ אין מטמאים כיוצא בהם (פני יהושע, בהסבר דברי רש"י). ויש מפרשים, שפשטות הפסוק 'וכי יותן מים על זרע' משמעותו למשקים הבאים מחמת שרץ, שהמשקים שעל הזרע נטמאים בשרץ [ומה שמבואר בגמ' לעיל שלא מצינו פסוק למשקים מחמת שרץ, היינו משום שאלמלא הקל וחומר שנתבאר שם, היינו נדחקים לפרש את הפסוק שהנבילה נפלה על הזרע לאחר שהתנגבו המשקים] (רבינו פרץ, בשם רבי יחיאל מפריש).

מִילְתָּא דְאֵתְיָא בְּקַל וְחוֹמֵר טָרַח וְכַתְּבָה לָהּ קָרָא, כיון שהדבר יכול לבוא לידי עונש מיתה או מלקות, ואילו הדין היה נלמד בקל וחומר היה מקום לטעות ולומר שאין עונשים מן הדין [למרות שבאמת דבר כעין זה אינו נחשב 'עונשים מן הדין', כיון שהעונש אינו נלמד באופן ישיר מהקל וחומר] (גינת ורדים מב, אך ראה שם שהדבר תלוי במחלוקת ראשונים האם גם במזיד שוה והיקש 'טרח וכתב לה קרא').

רבי יוסי בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה וליה לא סביבא ליה. אכן, רבי שמעון שאמר גם הוא כדברי רבי יוסי, סובר כך בעצמו, ובכך יש לפרש מה שנקטה הגמ' לעיל (ע"א) 'רבי יוסי בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה' ולא נקטה שרבי יוסי ורבי שמעון בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה (ראה ביאורו שם ד"ה רבי יוסי), משום שרבי יוסי בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה והוא עצמו אינו סובר כן, ואילו רבי שמעון אמר כן בדעת רבי עקיבא רבו, ואף הוא עצמו סובר כן (צל"ח אות קי).

מחוסר כפורים וכו' פסול בקודש, גירסת רש"י שמחוסר כפורים 'אסור בקודש', משום שמחוסר כפורים אמונם אסור באכילת קדשים, אך אינו פסול קדשים במגעו לעשותם רביעי (ראה תוס' יו"ט נדה י, ז, בדעת הרמב"ם; וראה טורי אבן חגיגה כא, א, שם בן). מאידך, יש שגורסים שמחוסר כפורים 'פסול בקודש', שלדעתם מחוסר כפורים שנוגע בקדשים פוסלם בנגיעתו לעשותם רביעי, ובזה מובן הקל וחומר שלמדים מטומאה לטומאה, שכשם שמחוסר כפורים פוסל קדשים במגעו כך שלישי פוסל קדשים במגעו (רש"י שם ושם כד, א, שזו גירסת התוספתא. וראה דבר שמואל, שגם לגירסת רש"י כאן ש'אסור בקודש' יש לפרש שאסור בנגיעה בקודש משום שפוסלו).

יִטְמָא דְרִישָׁא חִיבִי דְרִישׁ וכו'. במהלך הסוגיה מצינו שני ביאורים עיקריים: יש שביארו, שמשקים חמורים יותר מאוכלים, משום שמשקים מטמאים אוכלים ואין אוכלים מטמאים אוכלים. ועל זה מקשה הגמ' 'וכי תימא אוכל חמור וכו', שיש לומר להיפך, שאוכלים חמורים יותר ממשקים, משום שאוכלים מטמאים משקים ואין משקים מטמאים אוכלים. ומתרצת הגמ', שאין זה משום חומרתם של האוכלים אלא משום חומרתם של המשקים, שהם עלולים לקבל טומאה (ראה רש"י, תוס' רא"ש ביישוב קושיית תוס' ד"ה ומהו).

ויש שביארו, שאין כוונת הגמ' לומר שמשקים חמורים יותר מאוכלים, כי באמת הם שווים בדינם, ששניהם אינם מטמאים אלא כיוצא בהם [שאוכל מטמא רק משקה, ומשקה מטמא רק אוכל], אלא שלומדים בדרך של 'במה מצינו', שכשם שמשקה אינו מטמא כלי, כך אוכל אינו מטמא כלי [ואין זה לימוד של 'קל וחומר' כפשטות לשון הגמ'] [בעל המאור; מהר"ם חלאווה לעיל ע"א]. והמשא ומתן בגמ' הוא לברר האם אכן אוכל ומשקה שווים בחומרתם, שקושית הגמ' 'וכי תימא אוכל חמור' היא שמא אוכלים חמורים יותר ממשקים בכך שהם מטמאים גם דבר שלא הוכשר, שהרי משקים אינם צריכים הכשר, ותירוצו הגמ' הוא, שאין זה חומרא באוכלים אלא חומרא במשקים, שהם עלולים לקבל טומאה בלא הכשר, ונמצא שאוכלים ומשקים שווים בחומרתם (מהר"ם חלאווה).

או אינו אלא לטמא את הכלי, ואי אפשר לענות על שאלה זו כדרך שהגמ' ענתה לעיל (ע"א) על שאלה דומה על משקה – בקל וחומר ממה שכלי אינו מטמא כלי – שכן תשובה זו תועיל רק לאוכל שנטמא מכלי, אבל עדיין יהיה קשה מאוכל שנטמא משרץ, שטומאתו מפורשת בתורה ואינה נלמדת מאוכל שנטמא מכלי. [ומשום כך לא נוכל גם להשיב כדרך שהגמ' השיבה בתחילת העמוד על משקים שנטמאו משרץ – שכיון שהם נלמדים ממשקים שנטמאו מכלי בקל וחומר, יש לומר בהם 'די' שאינם מטמאים כלי – שכן תשובה זו לא תועיל אלא לאוכל שנטמא מכלי, אך לא לאוכל שנטמא משרץ, וכמו שנתבאר] (רש"י ד"ה משקה, ע"פ מהרש"א).

שהן עלולין לקבל טומאה. אכן, טעם זה שמשקים עלולים לקבל טומאה אינו יכול לשמש מקור לנדון הגמ' לעיל וללמד בקל וחומר שאין אוכל מטמא כלי [שאם משקים שעלולים לקבל טומאה אין מטמאים כלי, כל שכן אוכלים], שיש לומר שטעם זה שמשקים עלולים לקבל טומאה אינו שייך אלא לענין קבלת טומאה, אבל לא לענין לטמא אחרים (פני יהושע).

ומה היא עלילתן שמקבלין טומאה שלא בהכשר, שאין צריכים תיקון הכשר להביאם לידי טומאה, בניגוד לאוכלים שצריכים תיקון הכשר על ידי נתינת מים (רש"י שבת יד, ב), שרק אוכל שלא הוכשר על ידי מים נחשב כלא נגמרה מלאכתו, אבל משקים אינם חסרים כלום בשביל לקבל טומאה (שיעורו ר' דוד לעיל יז, ב. וראה גמ' חולין קיח, א, שאוכל שלא הוכשר ככלי שלא נגמרה מלאכתו, וברש"י ויקרא יא, לח, שההכשר נותן 'שם אוכל', ורשב"ם שם, לד, שנתנית המים היא תחילת תיקונם והחשבתם לצורך אכילה).

ואין לומר שגם משקים צריכים הכשר אלא שהם מכשירים את עצמם, שהרי מצינו משקים שמקבלים טומאה שאינם מכשירים [כגון משקים שאינם כלולים בשבעה משקים, לסוברים שיש בהם טומאת משקים (ראה ביאורו לעיל טז, א ד"ה ספק)] (ברכת אברהם).